

Закатнов Дмитро Олексійович,
*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник лабораторії
професійної кар'єри Інституту професійної
освіти НАПН України*

ДИСЕРТАЦІЙНІ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПРОБЛЕМ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТІ

Поява та стрімке розповсюдження технологій, що передбачають використання засобів електронно-обчислювальної техніки й сьогодні визначаються як інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), суттєво вплинули на соціально-економічний розвиток суспільства. Сьогодні такі технології активно інтегруються до усіх сфер діяльності людини, у тому числі й освіти. Нині ІКТ є одним з перспективних напрямів модернізації освіти, а активізація та розширення масштабів їх застосування в освітній сфері актуалізовані російською агресією проти України, яка або обмежує, або взагалі унеможливує використання традиційних форм і методів освітньої діяльності в багатьох навчальних закладах.

Проблеми, детерміновані впровадженням засобів комп'ютерної техніки до сфери освіти, стали об'єктом психолого-педагогічних досліджень ще в першій половині ХХ віку. Проте, широкомасштабне використання комп'ютерних технологій у системі освіти набуло поширення наприкінці минулого століття завдяки появі персональних комп'ютерів, зниженню вартості засобів комп'ютерної техніки та їх експлуатації, розвитку програмного забезпечення, поширенню інтернету та низці інших факторів техніко- економічного та соціально-економічного характеру.

У незалежній Україні комплекс психолого-педагогічних проблем, пов'язаних з підготовкою учнівської молоді до оволодіння засобами комп'ютерної техніки та її використанням як засобу навчання, став об'єктом численних психолого-педагогічних розвідок. Дослідженню різних аспектів використання ІКТ у системі освіти присвячено роботи В. Бикова, М. Жалдака, Г. Лаврентьєвої, М. Солдатенка, О. Спіріна, М. Шишкіної та інших науковців. Різні аспекти впровадження ІКТ в освітній процес закладів загальної середньої освіти, зокрема теорія і досвід розроблення педагогічних програмних засобів та використання їх у навчальному процесі, принципи і методи навчання школярів з використанням комп'ютера, висвітлено в працях В. Бикова, А. Гуржія, Ю. Дорошенка, А. Єршова, М. Жалдака, Ю. Жука, В. Лапінського, О. Співаковського та інших вчених. Проблеми використання інформаційно-комунікаційних технологій для підготовки кваліфікованих працівників та напрями їх розв'язання репрезентовано у дослідженнях О. Базелюка, М. Кадемії, В. Ковальчука, О. Мацейко, Н. Морзе, В. Радкевич, В. Ягупова та ін. Основні аспекти використання ІКТ в підготовці студентів закладів фахової передвищої та вищої освіти представлено у публікаціях О.

Алексеева, В. Бикова, Н. Бойко, І. Володька, Т. Волошиної, С. Горобця, А. Гуржія, М. Жалдака, І. Коваленка, А. Маслюк, С. Пахомової, В. Ромашенко, О. Спіріна, С. Тищенко, М. Шишкіної, М. Юсупової та ін. Особливої актуальності в період повномасштабної агресії РФ набули зміст, форми, методи та способи організації дистанційного навчання учнів та студентів, які висвітлено у публікаціях І. Бацуровської, В. Бикова, Д. Бодненка, Е. Веренича, А. Гуржія, О. Довгого, Г. Козлакової, І. Козубовської, В. Колоса, С. Кудрявцевої, В. Олійника, В. Сагарди, О. Самойленка, І. Секрет, П. Стефаненко, Б. Шуневича, Г. Яценко та інші вітчизняні дослідники. Опубліковано низку актуальних робіт, присвячених особливостям використання ІКТ в освіті в умовах воєнного стану [4; 5; 6].

У незалежній Україні підготовлено та захищено значну кількість дисертаційних робіт з низки проблем, пов'язаних з використанням інформаційно-комунікаційних технологій в освіті. При цьому ми орієнтувалися на дисертації, що зберігаються у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського (http://194.44.28.246/cgi-bin/irbis64r_plus/cgiirbis_64_ft.exe). Зрозуміло, що вони не повністю репрезентують масив дисертаційних робіт, захищених за зазначеною тематикою, проте уможливають виявлення певних тенденцій. За результатами пошуку виявлено понад 120 дисертацій, з яких на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук було захищено понад 11% від загальної кількості [2].

Переважну кількість дисертацій було захищено після 2010 р. (понад 75%). Якщо розглядати тематику досліджень, то потрібно зазначити, що всі три захищені у 90-х рр. дисертації присвячено підготовці учнів закладів загальної середньої освіти до вибору професій, пов'язаних з використанням засобів електронно-обчислювальної техніки, або їх підготовці до використання комп'ютерної техніки в практичній діяльності. Перелік напрямів досліджень за цією проблематикою після 2000 р. значно розширився. При цьому у переважній більшості дисертаційних досліджень (понад 52 %) розкрито різні аспекти використання ІКТ у закладах вищої освіти. Значну частку досліджень (9,5 %) присвячено вивченню різних аспектів застосування ІКТ у процесі післядипломної освіти педагогічних працівників. Аналізу зарубіжного досвіду застосування ІКТ у навчальному процесі присвячено понад 5 % захищених робіт. Близько 3% проаналізованих досліджень розкривають особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі підготовки або підвищення кваліфікації робітничих кадрів. Лише одне дисертаційне дослідження присвячено інформаційно-комунікаційній підтримці наукової діяльності в галузі педагогічних наук [3] і в одному дисертаційному дослідженні розкрито теоретико-методичні основи проектування та впровадження інформаційно-аналітичної системи управління університетом [1]. І майже у 30% дисертацій розглянуто різні аспекти використання інформаційно-комунікативних технологій у закладах загальної середньої освіти. Принагідно зазначимо, що близько 35 % дисертаційних досліджень підготовлено та/або захищено в наукових

установах Національної академії педагогічних наук України.

Таким чином, у дисертаційних дослідженнях українських вчених розкрито багато аспектів використання ІКТ в освітньому процесі, але ще відсутні роботи, які б давали відповіді на виклики, обумовлені військовою агресією РФ та повоєнним відновленням України.

Список використаної літератури

1. Гриценко В. Г. Теоретико-методичні основи проектування та впровадження інформаційно-аналітичної системи управління університетом: дис. д-ра пед. наук : 13.00.10. Київ, 2019. 664 с.

2. Закатнов Д. О. Вітчизняні дисертаційні дослідження з проблем використання ІКТ в освіті (аналітичний огляд). *Аналітичний вісник у сфері освіти й науки*: довід. бюл. Вип. 13 / НАПН України, ДНПБ ім. В. О. Сухомлинського. Київ, 2021. С. 3–19. URL: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2021/05/Analitichnuy_visnuk_2021.pdf

3. Іванова С. М. Використання системи EPRINTS як засобу інформаційно-комунікаційної підтримки наукової діяльності в галузі педагогічних наук : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10. Київ, 2014. 317 с.

4. Мельник М. Ю. Освіта в умовах воєнного стану: результати опитування. *Вісник НАПН України*. 2022. 4(1). URL: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4130>

5. Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 3 травня – 13 червня 2022 року. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 504 с.

6. Цифровізація освіти. *Освіта України в умовах воєнного стану*: інформаційно-аналітичний збірник. Київ: Інститут освітньої аналітики, 2022. С. 298-330.